

Драги читатели,

Издателство „Труд“ и Cliffs Notes ви предлагат една поредица от разработки на български и световни класически произведения по формулата: кратък и ясен преразказ на творбите и насочващ анализ. Пред вас ще се разкрият тайните на „Ад“ на Данте, „Хамлет“ на Шекспир, „Дон Кихот“ на Сервантес, „Клетниците“ на Юго, „Война и мир“ на Толстой, „Властелинът на пръстените/Хобит. Билбо Бегинс, или Дотам и обратно“ на Толкин, „Под игото“ на Вазов, „Тютюн“ на Димов, „Железният светилник“ на Талев, „Престъпление и наказание“ на Достоевски, „Тартюф“ на Молиер и др.

Разглежданите произведения нерядко са трудни за възприемане от съвременните читатели поради своя многопластов сюжет, сложността на персонажите и отдалечеността във времето.

Книгите от поредицата са предназначени да улеснят вашата работа.

Изразените гледни точки в никакъв случай не са непоклатима догма, която цели да обезкуражи творческите ви изследвания. Използвайте ги като отправна точка за възприемане на новите методи за среща с литературата и нейното разбиране. Запознайте се с писателя и биографията му, с периода, в който е творил, а след това и със самата творба. Докато я четете, се консултирайте с помагалото.

Ние ви даваме основата – биографични данни за автора, социален и исторически обзор, структура и характерни особености на литературните жанрове, фактология за литературните герои, критически анализи, обзорни въпроси, карти, родословни дървета, теми за есета.

При разработването на поредицата си поставихме за цел да насочим вашето внимание към най-важните глави и моменти. Предлагаме ви също и анализи на отделни епизоди, които да улеснят възприемането на текста.

Няма кратки пътища към истинското разбиране на литературата. Като използвате нашите бележки, като прочетете и други критически отзиви и се запознаете с най-новите гледни точки за дадената литературна творба, вие можете да създадете уникална връзка с нея и да вземете по-активно участие в постигането на една от ключовите цели на образованието – да предефинирате и да приложите класическата мъдрост в настоящето и бъдещето.

Ваше
издателство „Труд“

Всички права запазени.

Автор Ангел Малинов
Редактор Надежда Делева
Технически редактор Станислав Иванов
Коректор Мери Великова

Първо издание на „Труд“
Формат 32/84x108. Печ. коли 7,5

КНИГОИЗДАТЕЛСКА КЪЩА „ТРУД“

София, ул. „Гео Милев“ № 158

тел.: 987-29-24, 0888-20-61-20

Разпространение – тел.: 846-75-29

e-mail: office@trud.cc

www.trud.cc

www.znam.bg

Печат „Инвестпрес“ АД

© Ангел Малинов, автор, 2010 г.

© Станислав Иванов, корица, 2010 г.

© Книгоиздателска къща „Труд“, 2010 г.

ISBN 978-954-528-962-0

СЪДЪРЖАНИЕ

АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ – ТВОРЧЕСКИ ПОРТРЕТ	4
„БАЙ ГАНЬО“ – СЪДЪРЖАНИЕТО НАКРАТКО И КОМЕНТАР НА СТРУКТУРАТА	10
ПОКАЗАЛЕЦ НА ИМЕНАТА	16
„БАЙ ГАНЬО“ – ПРЕРАЗКАЗ ПО ГЛАВИ И АНАЛИЗ	18
Първа част: Бай Ганьо тръгна по Европа	18
I. Бай Ганьо пътува	18
II. Бай Ганьо в операта	21
III. Бай Ганьо в банята	23
IV. Бай Ганьо в Дрезден	25
V. Бай Ганьо на изложението в Прага	28
VI. Бай Ганьо у Иречек	32
VII. Бай Ганьо на гости	37
VIII и IX. Бай Ганьо в Швейцария и Бай Ганьо в Русия	46
Втора част: Бай Ганьо	52
I. Бай Ганьо се върна от Европа	52
II. Бай Ганьо прави избори	58
III. Бай Ганьо журналист	64
Въпроси и задачи към произведението „Бай Ганьо“. Примерни теми за съчинение и есе	70
ДО ЧИКАГО И НАЗАД – СЪДЪРЖАНИЕТО НАКРАТКО	73
ДО ЧИКАГО И НАЗАД. ПЪТНИ БЕЛЕЖКИ – ПРЕРАЗКАЗ И АНАЛИЗ	75
Въпроси и задачи	107
РАЗНИ ХОРА, РАЗНИ ИДЕАЛИ – ПРЕРАЗКАЗ И АНАЛИЗ	109
I фейлетон	109
II фейлетон	113
III фейлетон	115
IV фейлетон	117
Въпроси и задачи	119

АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ – ТВОРЧЕСКИ ПОРТРЕТ

Във фейлетона „Страст“ Алеко Константинов пише: „Че аз съм щастливец, това го знае цяла България; но туй, което никой не знае, то е, че днес няхах четиридесет и пет стотинки да си купя тютюн“. Щастливец и безсребърник, той живее според законите на морала в една аморална среда, която няма да се поколебае дори да го убие. Тази байганьовска следосвобожденска българска действителност е неговото наказание, но и неговият шанс. Алеко е не само писател, той е откривател – на вечния български тип, който, макар и роден в конкретно време, шества неотразимо между епохите повече от век след своето създаване. Затова в анкетата на професор Иван Шишманов, проведена на 20 юли 1894 г. в село Владая, на въпроса: „Кой е най-хубавият момент в живота ви?“, Алеко отговаря: „Пътуването ми в Америка и когато ми хрумна идеята за „Бай Ганя“. Този герой отдавна е напуснал рамките на произведението, фолклоризирал се е вторично, заживял е самостоятелен живот в съзнанието на народа. Гъвкав, адаптивен, приложим към различни исторически ситуации, той се е видоизменил, за да влезе в последните вицове за себе си в ролята на инженер Ганев...

Авторът и героят са културен феномен на своето време. Д-р Кръстьо Кръстев казва: „Вземете опакоето на Бай Ганя и ще имате Алека“. Няколко реални и символични срещи между двамата в живота и в творчеството на писателя бележат зигзазите и перипетиите на една особена „любов“, оказала се социално продуктивна и смислопораждаща. Първата им среща е на изложението в Чикаго при българския павилион, където Алеко вижда търговеца Ганьо Сомов от Казанлък, облечен „с антерия, с широк червен пояс и безконечни сини шалвари“.

Ориенталският външен вид на този българин, клатушкар се трийсет дена из Средиземно море и Атлантическия океан, за да дойде в Америка, прави силно впечатление на европейца Алеко. И той го сменя от натура. Втората им среща е през септември 1894 г. по време на изборите за Обикновено народно събрание в Свищовска околия, на които кандидатът на опозицията Алеко Константинов изпитва „моралното влияние“ на управляващата партия, и във фейлетона „По „изборите“ в Свищов“ обобщава: „Ето епоха, която ми дава неизчерпаем материал за „Бай Ганя“. Третата им среща е във втората част на сборника с хумористични разкази „Бай Ганьо“ във фейлетона „Бай Ганьо прави избори“. Тук политическата дандания е художествено осмислена, а на главния герой – безскрупулен политикан, който се хвали нагло, че може от едно нагоре да направи депутат, е противопоставен младият идеалист Иваница Граматиков, чийто прототип е авторът. Характеристиката му е един от шедьоврите на писателската и човешката самооценка: „Млад, образован, малко идеалист, повече мечтател, с любов в сърцето, с вяра в доброто, с надежда на бъдещето, той не беше още кален в действителността, в живота. Безгрижен до самозабравяване, непоправим оптимист, привикнал на всичко да гледа от добрата му страна, той беше доверчив до наивност, до глупост“. Четвъртата им символична среща е във фейлетона „Честита Нова година (1895)“, когато навръх Нова година (а по ирония на съдбата 1 януари му е рожден ден!) в състояние на унизително безпаричие авторът получава писмо с „прошение“ за пари от прототипа на героя си, търговеца Ганьо Сомов от Казанлък. В него се съдържа многозначителното изречение, пълно с трагична ирония: „Авторите обичат героите си, особено пък когато те са живи“. Но фатална за писателя се оказва последната им среща на 11 май 1897 г. Наистина Алеко е убит случайно, но и художникът Илия Бешков също е прав – че авторът всъщност е убит от героя си. Логиката на подобно символично тълкуване на техните отношения води нататък. Българската литература е пълна с автори, които дале-

че надживяват героите си. А ето герой, надживял многократно автора си не само защото има лична „заслуга“ за преждевременната му смърт...

Неслучайно двете основни Алекови произведения – „Бай Ганьо“ и „До Чикаго и назад“, се появяват в нашата култура непосредствено след Освобождението. Това са творби на нашето национално самопознание. Те са картина на времето, в което българинът излиза от една геополитическа общност – Османската империя, и се приобщава към друга – модерния цивилизован Запад. Основен в тях е проблемът за отношението между своето и чуждото, между българина и света. Затова обща е темата за пътуващия човек. Но той има две различни, противоположни лица. Пътуващият човек в „До Чикаго и назад“ е високообразован, културен, възприемчив, критичен. Той внимателно преценява плюсовете и минусите на западната цивилизация, непрекъснато сравнява – Америка и България, Америка и Европа, Стария и Новия свят, разсъждава, обобщава. Той знае, че днешна Америка е утрешна България, и затова спокойно може да се нарече разузнавач на бъдещето.

Пътуващият човек в „Бай Ганьо“ е слабо образован, некултурен, невъзприемчив, сляп и глух за постиженията на развитите западни народи: „Какво ще ѝ гледам на Вената, град като град, хора, къщи, салтанати“ („Бай Ганьо пътува“). Макар да е в чужбина, Бай Ганьо носи границите със себе си и ги разполага в една изначална трансграничност: „Редом с пласмента“ на гюл – не бива да забравяме това – Алековият герой се стреми да пласира на пазара и определени „количества“ национална идентичност“ (Валери Стефанов – „Преносвачът на граници“).

На въпроса в анкетата на професор Шишманов „Коя е любимата ви миризма?“, Алеко отговаря: „Миризмата на парходите и железниците“. В края на XIX век влакът и параходът не са само транспортни средства. Те са метафорични нишки, които осъществяват връзката между културите и цивилизациите, противопоставят геостратегическата метафора Изток и

геостратегическата метафора Запад. Защото Бай Ганьо е некултурен източен човек, попаднал в културна западна среда. Алеко е любител на природата, основател на организирания туризъм у нас и неизтощим пътешественик. Той е в състояние да изкачи триста души на Черни връх по вертикалата на своя възторг и да отведе трима души до Ниагарския водопад по хоризонталата на своето любопитство. Той има дръзкото намерение да направи околосветско пътешествие, заявено в края на пътеписа „До Чикаго и назад“: „Где са тези трийсет хиляди лева, че да дам на Филарета половината и за мене половината, па една телеграма на доктора, па по един паспорт и хайде... Цариград, Суец, Бабелмандеб (тъй ли беше?), Индустан, Цейлон, Китай, Япония, Сандвичевите острови (ах, тези Сандвичеви острови всред Великия океан, израсли са ми на сърцето!...), Сан Франциско... Че тогава да ви дръпна едни пътни бележки...“ Но макар че е обходил половината свят, Алеко си остава патриот и българин – за разлика от мнозина, които никога не са напускали границите на България, а непрекъснато я хулят. Затова се записва доброволец в Сръбско-българската война, за разлика от своя герой Бай Ганьо, който си признава скромно, че не е участвал в сраженията на Сливница. Затова в споменатата вече анкета на Шишманов на въпроса: „В коя страна бихте предпочели да живеете?“, Щастливеца отговаря категорично: „България“.

Алеко Константинов е писател моралист, критик на обществените нрави. Неговото творчество споделя патоса на западноевропейската реалистична литература на XIX век от Балзак до Дикенс. Като Вотрен на Балзак и той е убеден, че в основата на всяко богатство стои някакво престъпление. Във фейлетона „Страст“ той пише:

„Ето кое съзнание ме кара да се вирам с почтение само в кръга на бедността, като мисля, че доволството и богатството са заклеймени, ако не с позор, то поне с малко подлост. И аз гледам на богатството почти с презрение. Това не е завист, съвсем не. И как можеш да завиждаш на това, което ти

докарва отвращение, понеже знаеш, че не е плод на честен труд или щастлив случай, а рента на унижението и лакейството“. Това дава основание на Димитър Благоев да твърди, че ако не е била преждевременната му смърт, Алеко рано или късно би стигнал до идеите на социализма, и да го нарече „българският Де Амичис“. Но не бива да забравяме, че въпреки хроничното си безпаричие, дължащо се на лични неудачи (измират близките му) и на вродения му алтруизъм (като адвокат на свободна практика не е вземал пари от бедните си клиенти), Алеко е син на най-видния свищовски чорбаджия Иваница Хаджиконстантинов, пътувал многократно в Западна Европа, в чийто дом по време на освободителната Руско-турска война отсяда не друг, а самият руски император Александър II. Не бива да забравяме, че Алеко има блестящо за времето си образование и професия, която при всеки друг на негово място би била доходна. Той просто презира самоцелното трупане на пари, еснафския начин на живот от позициите на човека артист, рицар на духа. Алеко мрази скъперничеството във всичките му проявления. За него най-почтената добродетел е „любовта като сърдечна доброта“, а идеалът за земно щастие – „свободата от всякакви условности и задължения“. Следователно той ненавижда печалбарството, богатството и кариеризма като форми на несвободата. В цялото му творчество се противопоставят по един или друг начин двата основни обществени типа на епохата – човекът на духа и идеала и човекът на келепира и тъмните сделки. Така е в „Бай Ганьо“, където на главния герой се противопоставят оценъчната позиция на разказвачите и на самия автор. Така е в „Страст“, където човекът на морала и принципите произнася обвинителна реч срещу хората на тъмните дела, които среща на всяка крачка по улицата. Така е и във втория фейлетон от цикъла „Разни хора, разни идеали“, където перспективата е обърната – амнистираният престъпник произнася една нагла тирада срещу „ветрогонците“ идеалисти, за да ги унижи, а всъщност се саморазобличава.